

«Alle snakker norsk.» Språkideologi og språklig differensiering i mediene

Av Ingunn I. Ims

Universitetet i Oslo / Språkrådet

Sammendrag

Emnet for artikkelen er hvordan norsk snakka av nordmenn med innvandrerbakgrunn, framstilles, ideologiseres og differensieres i mediene. Den presenterer en diskursanalyse av fjernsynsprogrammet «Alle snakker norsk», som blei sendt på norsk fjernsyn (NRK1) i januar 2010. I dette programmet blir tre voksne menn og deres norske språk framstilt, diskutert og evaluert. Alle tre har innvandrerbakgrunn. De ulike registrene disse tre representerer, settes opp mot hverandre i programmet, og gjennom ei gjentatt kobling mellom sted og språkbruk gis *stedet* avgjørende betydning for hva som kan regnes som «god nok» norsk. Ved å se nærmere på hvordan språkideologi og språklig differensiering har kommet til uttrykk i Norge de to siste hundreåra, argumenteres det for at den utbredte forestillinga om det språktolerante norske samfunnet er en relevant bakgrunnsdimensjon for å forstå hvordan nye måter å snakke norsk på oppfattes i dag, og hvordan dette eksempelvis kommer til uttrykk i mediediskursen. Ved å anvende Irvine og Gals (2000) teoretiske rammeverk om språkideologi og differensieringsprosesser og teorier om sted og indeksikalitet (Silverstein 2003, Eckert 2008 og Johnstone 2010) viser analysene i artikkelen hvordan mediene bidrar i prosesser der ulike registre tilskrives verdier langs tradisjonelle vurderingsdimensjoner som urban–rural, standard–dialekt og høystatus- versus lavstatusspråk, og hvordan disse dimensjonene får fornya aktualitet i møte med etnisitetsdimensjonen.

Nøkkelord: *utenlandsk aksent, «kebabnorsk», mediediskurs, språkideologi, språklig registerdanning, indeksikalitet*

Innledning

Det har lenge vært en utbredt forestilling at det eksisterer en nærmest uforbeholden toleranse for språklig variasjon i det norske språksamfunnet, og denne toleransen knyttes ofte eksplisitt til bruk av og aksept for tradisjonelle norske dialekter.¹ «Norway is also one of the most dialect-speaking countries in Europe», skriver for eksempel Trudgill (2002:31), og han påstår at «there is an enormous social tolerance for linguistic diversity». Ei slik framstilling av norske språksosiale forhold er imidlertid diskutabel, og de siste åra er det flere som har vært kritiske til ei ensidig framstilling av det språktolerante dialektparadiset Norge (se f.eks. Mæhlum og Røyneland 2009, Kulbrandstad 2011, Mæhlum 2011 og Svendsen 2011). Det kan med andre ord være på sin plass å diskutere hvorvidt denne aksepten og toleransen omfatter *all* språklig variasjon, og om det faktisk er slik at *alle* dialekter tillegges like høy bruksverdi i alle sammenhenger (jf. Mæhlum og Røyneland 2009). Når det gjelder såkalte tradisjonelle norske talemål, har de gjerne blitt vurdert langs en *urban–rural-dimensjon*, det vil si at urbane dialekter (bymål) gjerne har hatt lavere status enn rurale dialekter (bygdemål), noe som blant annet gjenspeiles i forskningshistoria og hvilken status ulike dialekter har hatt som studieobjekt (Mæhlum og Røyneland 2011). Dette bildet er imidlertid ikke entydig, for sjøl om det er diskutabelt om Norge har et standardtalemål på lik linje med ei rekke andre land, er det trolig helt legitimt å hevde at hovedstadsspråket representerer en eller annen form for standard i det norske samfunnet (Mæhlum 2009).² Dersom hovedstadsspråket har en slik funksjon, fordrer det at det befinner seg høyt oppe i det språklige statushierarkiet, og i gitte sammenhenger vil ulike varieteter derfor måles langs en *standard–dialekt-dimensjon*, der den urbane standarden vil ha høyere prestisje enn de rurale dialektene. Historisk sett har språket i hovedstaden, Oslo-språket, vært representert ved to ulike varieteter som har vært lokalt forankra, der brukerne av de ulike varietetene har hatt ulik sosioøkonomisk bakgrunn (se f.eks. Opsahl og Røyneland 2009, Stjernholm 2013). Med bakgrunn i en sosioøkonomisk og geografisk inndeling har Oslo-språket blitt vurdert langs en øst–vest-akse (jf. Opsahl og Røyneland 2009), der varietetet i vest har hatt høyere status enn den i øst. I så måte har hovedstadsspråket også blitt vurdert langs en *høystatus–lavstatus-dimensjon* som konstitueres av språkbrukernes sosiale klasse, noe som for øvrig også har vært tilfelle for tale-språksituasjonen i flere andre norske byer (se f.eks. Papazian og Helleland 2005:32, Hårstad og Opsahl 2013:21).

Et annet og like legitimt spørsmål som hvilken status ulike dialekter har innafor det vi kan kalle det norske mangfoldsparadigmet, er spørsmålet om hvilken rolle gamle og nye minoritetsspråk spiller i ei slik framstilling (jf. Sollid 2009), og i forlengelsen av dette; hvordan nye språklige praksisformer som oppstår i møte mellom minoritet og majoritet, framstilles og vurderes i samfunnet (jf. Opsahl og Røynealand 2009, Mæhlum 2011, Kulbrandstad 2011, Mæhlum og Hårstad u. utg.). Det er dette siste perspektivet som tematiseres i denne artikkelen. Her ser jeg nærmere på hvordan norsk snakka av nordmenn med innvandrerbakgrunn, framstilles og *ideologiseres* i programmet «Alle snakker norsk», som blei sendt på NRK1 i 2010. Dette programmet er en del av programserien *Migrapolis*, som siden 1997 har tatt for seg ulike aspekter ved livet i det flerkulturelle Norge. Norsk snakka av nordmenn med innvandrerbakgrunn, er ikke nødvendigvis norsk som andrespråk, sjøl om det naturligvis også kan være det. I programmet møter vi tre menn med ulik innvandrerbakgrunn, der to er norskfødte med innvandrerforeldre fra Pakistan, en kom til Norge fra Iran i tenåra. Ahmed fra Tøyen er hovedpersonen i framstillinga, og spørsmålet som stilles i programmet, er hvorfor Ahmed snakker «dårlig norsk» mens de to andre, Shahab og Ali, snakker «god norsk».³

Mitt hovedanliggende her er å se nærmere på hvordan mediene, i dette tilfellet NRK, framstiller og tematiserer måten disse tre mennene snakker norsk på. Formålet med en slik mediediskursanalyse er tredelt. Ved å anvende Irvine og Gals (2000) rammeverk om språkideologi og differensieringsprosesser ønsker jeg for det første å anlegge et historisk perspektiv og se nærmere på hvilke vurderingsdimensjoner som (re)aktualiseres når norsk snakka av nordmenn med innvandrerbakgrunn, framstilles og vurderes i mediediskursen. I den forbindelse er det interessant å undersøke om de vurderingsdimensjonene tradisjonelle norske dialekter har vært underlagt, også gjør seg gjeldende når norsk språk kobles til etnisitet. En analyse av medienes framstilling av nye måter å snakke norsk på kan derfor si noe mer allment om hvilke språkideologiske forståelsesformer som er konstituerende for språkholdningsklimaet i Norge i dag. Endelig er formålet med en artikkel som denne ideologikritisk, i den forstand at jeg ønsker å sette spørsmålstegn ved enkelte stereotype forestillinger som kommer til uttrykk når nye måter å snakke norsk på framstilles i mediediskursen. Det grunnleggende premisset for en mediediskursanalyse som dette, er likevel ikke at mediene gjennom sine framstillinger har en ensidig påvirkningseffekt på samfunnet, men snarere at mediene bidrar inn i en stadig reproduk-

sjon av dominerende ideologier og forståelsesformer i samfunnet for øvrig (jf. Gripsrud 2011:68).

Disse perspektiva blir presentert ved et kvalitativt dypdykk i mediediskursen, der ett enkelt program sendt på NRK1 i januar 2010 er utgangspunkt for analysene og diskusjonen. Slike konsentrerte blikk inn i mediediskursen er viktige for å forstå hvordan stereotype oppfatninger knytta til språklige praksisformer, opprettholdes og reproduseres i et gitt samfunn over tid. Nye måter å snakke norsk på i flerspråklige og flerkulturelle miljø i Norge i dag er i hovedsak dokumentert og beskrevet i tilknytning til ungdomsmiljø i Oslos østlige bydeler (se f.eks. Svendsen og Røynealand 2008, Opsahl 2009 eller se Svendsen 2010 for en oversikt). Fokuset i disse norske studiene har først og fremst vært på hvilke språkstrukturelle og leksikalske trekk som er konstituerende for det som i store deler av faglitteraturen betegnes som en *multietnolektisk (tale)stil* (se f.eks. Quist 2008, Opsahl 2009), og har i mindre grad fokusert på de språkideologiske prosessene som viser hvordan slike nye talestiler tilskrives (ulike) verdier av ulike aktører i samfunnet (Jonsson og Milani 2009, Milani 2010, Ims 2013, Svendsen 2014). I en stor-skala nettundersøkelse fra 2010, den såkalte «Oslo-testen»,⁴ blei 100 002 respondenter eksponert for, flere av de språkstrukturelle og leksikalske trekkene som er dokumentert som en såkalt multietnolektisk stil blant ungdommer i flerspråklige miljø øst i Oslo (Ims 2013). Det dreide seg om brudd på den såkalte V2-regelen, genusforenkling og enkelte leksikalske innlån fra nyere minoritetsspråk. Dersom respondentene gjenkjente og knytta de språklige trekkene de blei eksponert for til spesifikke navn eller karakteristikk, blei de også bedt om å oppgi disse betegnelsene. Datamaterialet fra «Oslo-testen» viser at flere av de språkstrukturelle trekkene som i forskningslitteraturen er knytta til en multietnolektisk stil, gjenkjennes av vanlige Oslo-borgere som en særegen måte å snakke på som på folkemunne har fått ulike navn og karakteristikk, der «kebabnorsk», er den mest frekvente betegnelsen (28 %) (sst.). I programmet «Alle snakker norsk», som er utgangspunktet for denne artikkelen, omtaler Ahmed sjøl måten han snakker på som «kebabnorsk», og han knytter en slik språklig praksis til oppveksten i et flerspråklig og flerkulturelt miljø på Tøyen i Oslo. Ahmeds måte å snakke norsk på er også gjenkjent av ei kontrollgruppe som «kebabnorsk» og karakterisert som en talestil som er typisk for ungdommer i flerspråklige miljø i Oslo i dag.⁵ «Kebabnorsk»-betegnelsen er altså en utbredt betegnelse blant folk flest, og dessuten hyppig brukt i mediene (Aarsæther 2010, Ims 2013, Svendsen 2014). Det er imidlertid ikke entydig hva og hvem betegn-

elsen refererer til – betegnelsen brukes som referanse til alt fra innlærerspråk til ungdomsspråk i sin alminnelighet (Ims 2013:54–58). «Kebabnorsk»-betegnelsen brukes også sammen med, eller synonymt med, ei rekke andre betegnelser, som for eksempel «innvandrerspråk» og «pakkisnorsk», og karakteriseres både i positiv og negativ retning (sst.). Dette viser at verdier og ideologier knytta til enkelte språklige trekk, ikke er fastsatt en gang for alle, men at forståelsesformer og oppfatninger av språklige trekk kan variere avhengig av både personer, tid, sted og situasjon.

Å studere ulike aktørers roller i prosesser der språkbruk gjenkjennes og ideologiseres, er viktig for å kunne si noe om hvordan kulturelle hegemonier og kollektive mønstre knytta til språk og språkbruk, skapes, opprettholdes og eventuelt reforhandles og endres i et samfunn gjennom språklig praksis, verditilskrivinger og ideologisering (jf. Irvine og Gal 2000, Agha 2007). Slike ideologiske forståelsesformer er nøkler inn til forståelsen av hvorfor enkelte forestillinger om språkbruk opptrer som kollektive forståelsesformer i et gitt samfunn i en gitt tidsperiode (Agha 2007:145). Den utbredte forestillingen om det språktolerante norske samfunnet, og denne toleransens eksplisitte kobling til det vi kan kalle tradisjonelle norske dialekter (jf. Trudgill 2002:31), er et relevant bakteppe når jeg i det følgende skal se nærmere på hvordan norsk snakka av nordmenn med innvandrerbakgrunn, framstilles og *ideologiseres* i mediene.

Før jeg går nærmere inn på hvordan ulike språklige registre framstilles i det aktuelle TV-programmet, tar jeg for meg ideologiseringsbegrepet og redegjør for det teoretiske rammeverket som er utvikla av antropologene Irvine og Gal (2000), der *ikonisering* («iconization»), *gjentatt produksjon av motsetninger* («fractal recursivity») og *utvisking* («erasure») er sentrale begreper. Jeg ser også nærmere på mediene som arena for å undersøke språkideologiske prosesser.

Ideologisering og registerdanningsprosesser

Woolard (1992:235) definerer *språkideologi* som «a mediating link between social structures and forms of talk» og understreker med det at språkideologi(er) står i et dialektisk forhold til sosial, diskursiv og språklig praksis. *Ideologisering* refererer til prosesser der gitte måter å snakke på gjenkjennes, klassifiseres, evalueres og debatteres, kort sagt hvordan mer overordna (språk)ideologiske forståelsesformer i et samfunn knyttes til språklig

praksis og vice versa (Androutsopoulos 2010:182). Ideologisering viser dermed til prosesser på ulike nivå der språkideologi kommer mer eller mindre eksplisitt til uttrykk. Denne definisjonen av ideologisering er delvis overlappende med det Agha (2007:81) kaller *registerdanning* («enregisterment»): «Processes of enregisterment are processes whereby distinct forms of speech come to be socially recognized as indexical of speaker's attributes by a population of language users.» Det dreier seg altså om prosesser der gitte måter å snakke på gjenkjennes i samfunnet, *indeksikaliseres* og tilskrives verdier langs ulike vurderingsdimensjoner av ulike aktører. *Indeksikalisering* kan omtales som en semiotisk prosess der visse måter å snakke på blir tillagt varierende symbolsk innhold og verdi på et lingvistisk marked (jf. Silverstein 2003). Avhengig av sosial kontekst kan dermed de samme språklige trekkene fungere både som en sosial ressurs og et sosialt hinder (Mæhlum og Røyneland 2011:76). Silverstein (2003) beskriver ulike *grader* av indeksikalitet, der indeksikalitet i første potens, eller grad (*first-order index*), dreier seg om variasjon som utelukkende knyttes til geografi, eller det at en gitt populasjon eller gruppe mennesker knyttes til visse språklige trekk. Når språklige varianter også blir en del av en sosial statusvurdering, skjer det ifølge Silverstein en økende gradsindeksialitet (*second-order index*, osv.) (sst., se også Eckert 2008, Johnstone 2010).⁶ Økende gradsindeksialitet av språklige trekk illustrerer hvordan språk knyttes til sosial mening og gitte grupper i befolkninga. Stereotype oppfatninger om språklig praksis er mer enn enkeltindividens personlige oppfatninger om språk og språkbruk: De er kulturelle forestillinger om språk og språkbruk som kommer kollektivt til uttrykk i et gitt samfunn i en gitt tidsperiode (Agha 2007:145).

Irvine og Gal (2000:37) framhever særlig tre semiotiske prosesser som konstituerende i ideologiserings- og registerdanningsprosesser, der språklige trekk (både på mikro- og makronivå) knyttes til bestemte forestillinger, stereotyper og ideologier. Det dreier seg om *ikonisering* («iconization»), *gjentatt produksjon av motsetninger* («fractal recursivity») og *utvisking* («erasure») (sst.) (se f.eks. også Sollid 2009, Milani 2010, Androutsopoulos 2010 og Svendsen 2014 for anvendelse av dette rammeverket). Ikonisering dreier seg om at det skapes forestillinger om at gitte språklige trekk og den symbolske meninga språklige trekk tillegges, representerer en gruppes væremåte eller egenskaper. Språket eller en gitt språklig praksis blir dermed et uttrykk for eller bærer av disse implisitte iboende egenskapene. Ved at språklige trekk knyttes til forestillinger om hvordan språkbrukeren *er*,

dannes stereotype forestillinger om språk og språkbruk. Et eksempel på en slik ikonisk kobling («iconization») mellom «kebabnorsk» og personlige kjennetegn, kvaliteter og egenskaper ser vi i et portrettintervju i Dagbladet (11. januar 2013) der Frp-politiker Christian Tybring-Gjedde uttaler seg om Hadia Tajik (Ap-politiker og tidligere kulturminister). Tajik er oppvokst i ei bygd i Rogaland, med foreldre som kom til Norge fra Pakistan i 70-åra. På spørsmålet om det er problematisk med en kulturminister som er muslim, svarer Tybring-Gjedde følgende (Sæther 2013):⁷

Hun [Hadia Tadjik] er et flott eksempel på en annengenerasjons innvandrer. Men grunnen til at hun lykkes, er at hun er fra et sted hvor det ikke er så mange andre med pakistansk bakgrunn. Et utmerket utgangspunkt for integrering. Hun snakker bedre nynorsk enn jeg noensinne vil gjøre. [...] Altså, flott integrert. Hvor mange pakistanere var det i Bjørheimsbygd da hun vokste opp? Sannsynligvis ingen. Da blir du integrert. *I rest my case*, altså. Hvis majoriteten av naboene hennes hadde hatt muslimsk bakgrunn, ville sannsynligheten for at hun snakket kebabnorsk og hadde litt andre holdninger[,] vært relativt stor. Kanskje ville hun blitt tvunget til å gå med hijab og gå i moskeen hver fredag?

Her ser vi at Tybring-Gjedde ser på det å snakke «kebabnorsk» som en motsetning til det å være integrert i det norske samfunnet. I tillegg knytter han en slik språklig praksis til flere andre semiotiske trekk, som aktiv religionsutøvelse og bruk av hijab. Hentydninga til «tvang» og «litt andre holdninger» understreker dessuten at han knytter bruken av «kebabnorsk» til kvinneundertrykking og holdninger som ikke hører hjemme i det norske samfunnet. Ikonisering som semiotisk prosess fremmes og forsterkes her ved en *gjentatt produksjon av motsetninger* («fractal recursivity»), det vil si at allerede etablerte motsetninger overføres fra ett nivå til et annet og på den måten bidrar til at ikoniske koblinger mellom språk(bruk) og sosiale egenskaper opprettholdes som stereotypier. For eksempel etableres «kebabnorsk» som en motsats til nynorsk, noe som spiller på en av de store språkideologiske konfliktene i norsk språkhistorie, der nynorsk for målørsla representerte det autentisk norske i det store nasjonsbyggingsprosjektet gjennom 1800-tallet og deler av 1900-tallet, mens bokmålet for mange var en dansk-norsk hybrid. I tillegg etableres også motsetninga mellom majoritet og minoritet ved at nynorsk knyttes til det autentisk norske, og dermed også det (perfekt) integrerte, mens «kebabnorsk» knyttes til inn-

vandrere i sin alminnelighet, og atferd som ikke er ønskelig i det norske samfunnet – altså det motsatte av å være integrert. Overføring av motsetninger fra ett nivå til et annet innebærer dermed også en *ideologioverføring*, det vil si at motsetninger og ideologiske forståelsesformer som springer ut fra andre forhold og en annen historisk kontekst, får fornyet aktualitet i nye sammenhenger. Dermed opprettholdes og revitaliseres velkjente vurderingsdimensjoner, noe som bidrar til at oppfatninger og holdninger knytta til språk, språkbruk og språkbrukere, opprettholdes over tid i et gitt samfunn. I sitatet av Tybring-Gjedde ser vi også at *utvisking* («erasure») som semiotisk prosess gjør seg gjeldende ved at «kebabnorsk» eksplisitt knyttes til muslimer, og da spesielt til pakistanere som etnisk gruppe. Utvisking dreier seg om at relevante aspekter som ikke passer inn i framstillinga av forhold eller fenomener, holdes borte og utelates, noe som nødvendigvis gjør at andre elementer i framstillinga forstørres eller forsterkes. For eksempel er betegnelsen «kebabnorsk» ofte brukt om en måte å snakke på som de siste tiåra er beskrevet og dokumentert blant ungdommer *både* med majoritets- og minoritetsbakgrunn i bydeler øst i Oslo, en såkalt *multietnolektisk stil*, og for mange er en slik språklig praksis bare en del av et større språklig repertoar (jf. Svendsen og Røyneland 2008, Opsahl 2009, Svendsen 2010).

Ikonisering, gjentatt produksjon av motsetninger og utvisking er altså sentrale dynamiske prosesser som griper inn i hverandre og påvirker hverandre gjensidig. Gjennom en kontinuerlig samgang bidrar de til at kulturelle modeller for språkbruk oppstår gjennom språklig differensiering og ideologisering, noe som igjen får betydning for språklig praksis og vice versa. Slike kulturelle mønstre er ikke statiske eller gitt én gang for alle – de skapes, opprettholdes og reproduseres eller reforhandles gjennom kontinuerlige prosesser der ulike aktører eller institusjoner i samfunnet bidrar, mer eller mindre bevisst. Bidragsyterne i slike prosesser kan representere alt fra nære personlige relasjoner, som for eksempel familien, til mer overordna offisielle aktører som skolesystemet, språkpolitiske organisasjoner eller medieinstitusjoner.

Mediediskursen som språkideologisk arena

Sjøl om medieprodukter, i en eller annen form, fyller store deler av hverdagen, er det ikke slik at medienes påvirkning er ensidig og direkte, i den forstand at vi ikke tenker og vurderer i våre valg av framstillinger og

produkter og i vår tilegnelse av det vi konsumerer (Gripsrud 2011:21). Det er lite som tyder på at mediens framstillinger fører til direkte imitasjoner i samfunnet for øvrig. Ved å vise fram måter å forstå og framstille verden på er mediene likevel viktige inn i de prosessene som kalles *sekundær-socialisering*, det vil si at mediens framstillinger av forhold og fenomener er avgjørende bidrag inn i de *prosessene* som former våre oppfatninger, både som enkeltindivider, og som samfunn (sst.:16–17). De viser rett og slett fram måter å forstå verden på som vi på en eller annen måte må forholde oss til. Slike prosesser kalles også for *medialiseringens habitus* (Hjarvard 2008:255–256):

[...] dvs. hvordan de enkelte aktørers relationer og handlinger til sammen skaber en større social helhed – eller omvendt formulert, hvordan samfundets store institutioner (re)producerer bestemte relationer mellem mennesker og tvinger eller motiverer dem til at handle og fortolke verden på bestemte måder, der bringer overensstemmelse mellom individ og samfund.

Fordi mediene opererer i et kontinuerlig samspill med andre samfunnsinstitusjoner om framstillinger, forestillinger og ideologier, er de også med på å reprodusere og forsterke ideologiske disposisjoner hos publikum. Derfor kan mediens representasjon av enkelte grupper i befolkninga si mye om hvordan ulike grupper framstilles og oppfattes i samfunnet for øvrig (Gripsrud 2011:26). I kraft av å være institusjoner med status og definisjonsmakt kan mediene være svært sentrale aktører i språklige registerdanningsprosesser der ulike måter å snakke på gis symbolsk mening og opprettholdes som bestemte forestillinger og stereotypier i et samfunn (Agha 2007:171, Milani og Johnson 2010, Kelly-Holmes og Milani 2013). Med sitt store nedslagsfelt spiller spesielt massemediene ei nøkkelrolle i produksjonen og reproduksjonen av språkideologi, og språklige differensierings- og ideologiseringsprosesser er særlig tydelige når objektet som ideologiseres, er nytt på den sosiolingvistiske arenaen (Androutsopoulos 2010:182). I lys av dette er det spesielt interessant å se nærmere på hvordan mediene forholder seg til nye lingvistiske praksiser som oppstår og etableres i kjølvannet av økt og ny innvandring, og i så måte åpner mediens interesse for språk, og ikke minst den metaspråklige formidlinga av språklige fenomener, for nye forskningsområder (Milani 2010:116). Artikkelen her er en diskursanalyse i Foucaults forstand, det vil si *diskurs* forstått som «all forms of meaningful semiotic human activity seen in con-

nection with social, cultural, and historical patterns and developments of use» (Blommaert 2005:3). Avgrensinga av diskursen kan konstitueres av så vel ulike vitenskapspadigmer som et offentlig ordskifte. Sentralt i Foucaults arbeider (f.eks. [1961] 1992, [1975] 2014) er maktanalysen, der *maktens relasjoner* er en iboende ressurs i enhver diskurs (Flyvbjerg 1991:114–115). I motsetning til en marxistisk forståelse av makt forstår Foucault makt som noe produktivt, prosessuelt og relasjonelt, som alltid er til stede i ulike differensieringsprosesser (sst.:103–117). Det sentrale spørsmålet i en slik maktforståelse er følgelig ikke *hvem* som har makt, og *hvorfor*, men heller *hvordan* makt utøves, og hvilke effekter maktutøvelsen har både på individ- og samfunnsnivå (sst.). I framstillinger der språkbruk og språkbrukere differensieres og ideologiseres, som i programmet «Alle snakker norsk», er det spesielt interessant å se nærmere på hvordan *subjektivering* gjør seg gjeldende som maktrelasjon, det vil si at enkeltpersoner eller grupper tildeles identiteter og egenskaper enten de vil eller ikke (Foucault [1961] 1992).⁸ Dette kommer jeg tilbake til i analysene nedafor.

Mediene kan bidra som aktører i språklige differensieringsprosesser på flere måter. For det første er mediens egne språkvalg og språkregler avgjørende for hvilke språk, dialekter, varieteter eller talestiler som i det hele tatt får en plass i den offentlige diskursen, og ikke minst i hvilke sammenhenger de eksponeres. Språklige differensieringsprosesser når det gjelder både talespråk og skriftspråk, kommer for eksempel eksplisitt til uttrykk gjennom valg av redaksjonsspråk og etablering av interne språkregler, og slike eksplisitte språkvalg i redaksjonen har antakelig en mer direkte innvirkning på folks korrekthetsnorm enn det metaspråklig tale om språk har (se Ims 2007 og Kristiansen 2014.). Ifølge Milani og Johnson (2010:4) er mediene også debattarenaer og offentlige talerstoler ved at andre aktører kommer til orde gjennom dem:

The power of media in language ideologies processes lies to a considerable extent in their practices as gate-keepers in the regimentation of expert systems on language-related issues. In other words, the media, constrained or pressed by particular economic and political imperatives, open up discursive spaces, thereby giving a public voice to a variety of social actors who compete with each other in staking various claims regarding what counts as legitimate knowledge in the domain of language.

Svendsen (2014) analyserer ei rekke medieoppslag fra 2009, der ut-

gangspunktet er et nyhetsoppslag i Oslo-avisa *Dagsavisen* om den såkalte «kebabnorsken» og dens brukere. Oppslaget som utløste den påfølgende debatten, hadde tittelen «Kebabnorsk sperrer for jobb», og Svendsen viser hvordan det konstrueres ikoniske bånd mellom en gitt måte å snakke på, «kebabnorsk», og ungdommer med innvandrerbakgrunn. I avisartikkelen brukes «kebabnorsk» synonymt med «dårlig norsk», og ungdommenes måte å snakke på framstilles også som en avgjørende faktor for om de vil lykkes i arbeidslivet eller ikke (sst.). I den påfølgende debatten kommer flere aktører til orde, men som Svendsen understreker, er redaksjonelle og journalistiske grep avgjørende for hvordan debatten vinkles, hvem som kommer til orde, og ikke minst hvilket *ethos*, eller autoritet, de ulike deltakerne tilskrives i framstillingene (sst.). Debatten er et eksempel på hvordan konkurrerende verditilskrivninger etableres i den samme diskursen, og viser tydelig hvordan mediene kan bidra med å (re)etablere motsetninger knytta til språkbruk og språkbrukere.

I tillegg til rollen som «gate-keepers» i offentlige språkdebatter bidrar media også med egne programkonsepter der språk er temaet, altså i metaspråklig tale om språk og språkbruk, der regien og fokuset hovedsakelig ligger hos redaksjonen og produsenten. Programmet «Alle snakker norsk» som er utgangspunktet i denne artikkelen, er et eksempel på at språk tematiseres på et metaspråklig plan i ett enkelt program. Ulike aktører og representanter for ulike talestiler presenteres også her, men snarere som et uttrykk for programmets overordna fokus enn som debattanter og meningsytrere på egne vegne. Hvilke registre som settes opp mot hverandre i framstillinga, og hvilke årsaksforhold som presenteres som gyldige, forteller mye om hvilke ideologiske forståelsesformer som danner premissgrunlaget for den språklige differensieringa. I møte med publikum har det naturligvis også avgjørende betydning hvilken autoritet og status medieinstitusjonen har i sin alminnelighet, og ikke minst hvilken autoritet institusjonen har når det gjelder de spørsmåla som tas opp.

Som Heller (2010:277) understreker, er det relevant å trekke fram medieinstitusjonenes kobling til staten og prosesser som bygger oppunder nasjonsbygging når mediediskursen gjøres relevant som arena for språkideologiske prosesser. Et nasjonalt fellesskap bekreftes og utbygges blant annet gjennom betydelige medieinstitusjoner, som bidrar med felles informasjon og formidling (Gripsrud 2011:18). Som norsk rikskringkaster står NRK i en særstilling når det gjelder formidling av språk og kultur, og med ca. 3500 ansatte er institusjonen Norges desidert største mediebedrift. NRK

har som eksplisitt uttrykt mandat at institusjonen skal styrke norsk språk, identitet og kultur, og innafor denne målsettinga understrekes det også at «NRK skal formidle kunnskap om, [sic] og speile mangfoldet i det norske samfunnet» (NRK-plakaten)⁹ og dessuten «skape arenaer for debatt og informasjon om Norge som et flerkulturelt samfunn» (sst.). NRK skal «gjenspeile mangfoldet i det norske språket, også når det gjelder dialektbruk og uttale farget av andre språk» (NRKs språkregler).¹⁰ Under diskusjonen om oppfølging av stortingsmelding 35 (2007–2008) (*Mål og mening*) og framtidig språkpolitikk i Stortinget 25. februar 2014 understreka kulturminister Torhild Widvey (Høyre) at NRK er «en av de viktigste språkoppdragerne i landet».¹¹ Et av Språkrådets fagråd har det også eksplisitt uttrykt i sitt mandat at de skal følge spesielt med på NRKs språkarbeid.¹² Som statens fagorgan i språkspørsmål er Språkrådet direkte underlagt Kulturdepartementet, og koblinga til NRK som en statsbærende kulturformidler, også språklig, er dermed åpenbar.

Ved å ta utgangspunkt i ett enkelt NRK-program for å si noe om hvordan mediene bidrar inn i språklige differensieringsprosesser, er fokuset her først og fremst på ideologier uttrykt som sosiale strukturer, og mindre på ideologier som mentale skjema, eller som rammer for sosial kognisjon, sjøl om det ikke er avsondra fra dette (jf. Milani og Johnson 2010:4). Når språkideologi kommer kollektivt til uttrykk som internaliserte mønstre i en gitt populasjon, fordrer det naturligvis også sosial-psykologiske prosesser på et individuelt plan. Her er fokuset imidlertid på de prosessene som gjør at stereotype oppfatninger og forestillinger knytta til måter å snakke på, gjør seg gjeldende hos flere mennesker *samtidig*, og hvordan mediene bidrar til å (re)produsere og eventuelt utfordre slike kulturelle modeller for språk og språkbruk. Ei slik tilnærming er derfor også ideologikritisk i den forstand at den bidrar til å avdekke kulturelle hegemonier og ideologiske forståelsesformer som ikke alltid er eksplisitt uttrykt av aktørene sjøl.

Data

Det empiriske utgangspunktet for analysene og diskusjonen i det følgende er som nevnt, programmet «Alle snakker norsk», som blei sendt på NRK1 i slutten av januar 2010.¹³ Programmet er en del av programserien *Migrapolis*, som nettopp har fokus på ulike sider ved livet i det flerkulturelle Norge. Redaksjonen har helt siden oppstarten i 1997 hatt et flerkulturelt og

flerspråklig tilsnitt, der flere av programlederne har innvandrerbakgrunn og et annet førstespråk enn norsk.¹⁴

Det aktuelle programmet har to hovedspor; i det ene følger seerne en språkpedagogs hverdag i en barnehage i Kristiansand, der flere av barna er flerspråklige, mens det andre sporet fokuserer på tre voksne menns norsk-kompetanse. Disse to perspektiva kobles ikke direkte opp mot hverandre i programmet, men de avløser hverandre vekselvis gjennom de 30 minuttene programmet varer. På den måten slutter de sammen opp om programmets fokus, som dreier seg om hva som er «norsk nok» eller «godt nok» språk for en person med innvandrerbakgrunn i Norge i dag. I det følgende kommer jeg hovedsakelig til å ta utgangspunkt i hvordan de tre voksne mennenes norskkompetanse framstilles i opposisjon til hverandre, og hvilke faktorer som (i programmet) forklarer om disse tre snakker henholdsvis «god» eller «dårlig» norsk. Men før jeg presenterer disse tre nærmere, tar vi en tur innom barnehagen i Kristiansand og ser hvordan språkpedagogen framstiller den flerspråklige utfordringa i barnehagen. Denne framstillinga danner grunnlaget for en nødvendig språkhistorisk digresjon som presentasjonen og framstillinga av de tre voksne mennene tolkes i lys av.

«Alle snakker norsk»

Purisme og «det norske språket»

I introen til programmet er blant annet dette utsagnet fra språkpedagogen med på å sette an tonen:

Utdrag 1:

Språkpedagogen: hvis de [barna med minoritetsspråklig bakgrunn] får lov å (.) å snakke akkurat sånn som de vil, så vet vi jo ikke hvor det skal ende hen og vi (.) da blir jo ikke det norske språket heller tatt vare på

Sitatet over, slik det er anvendt i programmet, fokuserer ikke på individuelle aspekter ved språkopplæring, men har snarere et kollektivt nasjonalt perspektiv der det understrekes at norskopplæring i barnehagen er viktig fordi «det norske språket» må tas vare på i møte med påvirkning utafra. Her ser vi at norsk språk omtales i entall, som «det norske språket», noe som er vanlig i dagligtalen, men som likevel bygger oppunder forestillinga om at

det eksisterer *ett* norsk språk uten variasjon og endringsmuligheter. Gjennom ei slik framstilling viskes potensielt relevante forhold ved norsk språkmangfold ut («erasure»). Ett norsk språk eksisterer ikke som ei enhetlig «pakke», derimot finnes det mange ulike språklige varieteter, både talespråklige og skriftspråklige, som i varierende grad overlapper hverandre, og i varierende grad er påvirket av andre språk. Ei slik framstilling som ut-sagnet over er et eksempel på, knytter dermed an til en puristisk tankegang, som i stor grad har prega utviklinga av ulike standardspråk både i Norge og ellers i Europa (Brunstad 2001). Fundamentet i purismen som ideologisk overbygning kjennetegnes først og fremst ved kravet om *enhet* og *sammenheng*, noe som kommer til uttrykk i opposisjonen mellom det «ureine» og det «reine» (Mæhlum 2011:4):

Ifølge puristiske idealer er det det ensartete språket med mest mulig enhetlig opphav og avstamming som framstår som det forbilledlige og eksemplariske – og som altså betraktes som «reint». I og med at dette gjerne er språk med aner langt tilbake i tid, tenderer slike varieteter også å bli oppfattet som «opprinnelige» og «ekte». Pendanten til dette, altså «ureine» språk, har på sin side nettopp ikke en slik rettlinjet herkomst, men består tvert imot av mer eller mindre identifiserbare blandinger av komponenter hentet fra flere varieteter. Det som framfor noe særkjenner slike språk, er dermed karakteren av *blanding*, *legering*, *hybridisering*; noe som ifølge puristiske dogmer gjerne omtales med termer som *bastard*, *sammensurium*, *lapskaus*.

Mæhlum (2011:1f) argumenterer for at en framtreddende dimensjon ved det allmenne språkholdningsklimaet er en bortimot allestedsnærværende purisme, det vil si forestillinga om at språklige varieteter og praksisformer i gitte historiske epoker kan utvikle seg til å bli «ureine». I europeisk sammenheng har purismen som ideologisk tradisjon først og fremst vært knytta til etableringa av ulike standardspråk. Etter 1814 og løsrivinga fra Danmark var etableringa av et norsk skriftspråk viktig i det norske nasjonsbyggingsprosjektet. Det var ulike synspunkter på hva som skulle danne grunnlaget for utviklinga av et norsk skriftspråk, og ikke minst hva det endelige resultatet skulle bli, men det sentrale spørsmålet var hva som kunne innlemmes i «det norske». I sitt arbeid med å utvikle landsmålet tok Ivar Aasen hovedsakelig utgangspunkt i de dialektene som blei regna som de mest autentiske norske i et språkhistorisk perspektiv (Torp og Vikør

2003:153). I (re)etableringa av det norske skulle en finne tilbake til røttene, noe som blant annet førte til at dialektologien i sin første fase, fra andre halvdel av 1800-tallet, stort sett hadde rurale varieteter som studieobjekt fordi disse blei betrakta som de «reineste» og mest «ekte» varietetene (Mæhlum og Røynealand 2011:71). Et slikt fokus på enkelte rurale varieteter førte nødvendigvis til at andre talemål blei neglisjert og ikke sett på som verdige studieobjekt, dette gjelder for eksempel bymåla eller norske talemål i nordnorske språkkontaktområder (sst., Sollid 2009). Trygve Knudsen skriver for eksempel i 1926 at bymåla ikke er gjenstand for forskning blant annet fordi de anses som «et uinteressant virvar, et fattig og fordervet kaos av et sprog», og at «de er snarere fordervet dansk enn fordervet norsk» (etter Mæhlum og Røynealand 2011:72). Her ser vi altså hvordan purismen danner grunnlaget for å vurdere ulike måter å snakke norsk på langs en urban–rural-dimensjon. Som Mæhlum og Røynealand (2011:70) understreker, har holdningene til bymåla likevel vært tvetydige. Byen og alt den symboliserer, har også vært – og er – assosiert med ei rekke positive kvaliteter, som modernitet, sivilisasjon, utdanning, danning og framskritt. Når det gjelder det spesifikt språklige, har talemålet i byene gjerne vært representert med to varieteter, et høystatusspråk tilknyttet overklassen og samfunnseliten og et folkelig lavstatusspråk som tradisjonelt har signalisert arbeiderklassetilhørighet (se f.eks. Wiggen [1990] 2007 og Stjernholm 2013). For Oslos del har dette skillet også vært sammenfallende med et geografisk vest og øst. Det er flere som har dokumentert forholdsvis store språkendringer i hovedstadsspråket gjennom det siste hundreåret, og de tradisjonelle opposisjonene mellom de to variantene av hovedstadsmålet er svekka i omfang (se f.eks. Opsahl og Røynealand 2009, Stjernholm 2013 og Johannessen u. utg.). Til tross for en slik konvergens mellom varietetene øst og vest i Oslo, er det flere som argumenterer for at det er den tradisjonelle vestvarietet i Oslo som har fungert som normideal for et eventuelt standardtalemål her i landet (se f.eks. Mæhlum 2009 og Vikør 2009). Den opposisjonen mellom lavstatus- og høystatusspråket som i stor grad har prega språket i hovedstaden, blir dermed ytterligere forsterka gjennom dimensjonene standard–dialekt og urban–rural.

Krava om enhet og sammenheng trenger imidlertid ikke å utelukke variasjon, og den norske purismen har langt på vei også romma et visst mangfold. Dette er tydelig blant annet i etableringa av landsmålet mot slutten av 1800-tallet, der utgangspunktet ikke var én varietet med høy status, slik tilfellet var i tilsvarende standardiseringsprosesser i mange andre land. Landsmålet derimot hadde et større dialektmangfold som grunnlag. I Norge

har talemålas status i utviklinga av skriftspråkstandarder stått relativt sterkt også gjennom store deler av 1900-tallet, og talespråklig variasjon som utgangspunkt for skriftspråknormering skulle etter hvert også omfatte dagens bokmål (Vikør 2007:206). I tillegg ser vi at dialektene får et helt spesielt vern i norsk sammenheng med skoleloven fra 1878, der Stortinget slo fast at «undervisningen i Almueskolen saavidt muligt meddeles paa Børnenes eget Talesprog».¹⁵ Dette siste har antakelig hatt stor betydning for språkholdningsklimaet i Norge. Denne loven har sannsynligvis fungert som en buffer mot systematisk opplæring i standardtalemål i norsk skole og har dermed bidratt til at det er allment akseptert å snakke dialekt i de aller fleste sammenhenger (se Jahr 1984). Det er viktig å presisere at kravet om enhet og sammenheng ikke nødvendigvis er en motsetning til variasjon og mangfold. I møte med demokratiseringsprosesser og nasjonalromantiske strømninger danner purismen dermed utgangspunktet for det jeg har valgt å kalle *det norske mangfoldsparadigmet*, det vil si en enhetsideologi som gir rom for variasjon av en *viss art*, men som like fullt er puristisk i den forstand at enkelte varieteter ikke omfattes av språktoleransen i samme grad som andre varieteter. Et slikt mangfoldsparadigme vil antakelig også ha innvirkning på hvordan personer med innvandrerbakgrunn oppfattes når de snakker norsk. Kulbrandstad (2011) viser til to studier der holdninger til dialekt og til norsk med «utenlandsk aksent» er kartlagt; det dreier seg om én språkholdningsstudie blant lærerstudenter og én studie av holdninger til dialekt og til norsk med utenlandsk aksent i NRKs radio- og tv-programmer (sst.). Begge undersøkelsene viser at de respondentene som er mest positive til dialektbruk, også er de som er positivt innstilt til norsk med utenlandsk aksent (sst.:75). Disse undersøkelsene indikerer altså at aksept for dialektvariasjon og aksept for norsk med utenlandsk aksent henger sammen, noe som kan tyde på at personer som snakker norsk med aksent, omfattes av den norske språktoleransen. At den norske dialekttoleransen har synergieffekter, utelukker ikke at prestisjehierarkiet de norske varietetene er en del av, også gjør seg gjeldende når personer med innvandrerbakgrunn tar i bruk de samme varietetene.

Det talespråklige utgangspunktet for det språkhistoriske tilbakeblikket i avsnitta over var språkpedagogens utsagn om «det norske språket» i møte med flerspråklige barn i en barnehage i Kristiansand. Det norske mangfoldsparadigmet, og bakgrunnen for de språkideologiske overlegningene det representerer, er et relevant bakteppe for å forstå utsagn om «det norske språket» og hvilke nedarva forståelser og ideologier som ligger innebygd i

ei slik forestilling. Motsetninga mellom det som oppfattes som det opprinnelige norske, og påvirkning utafra, aksentueres i tv-programmet som en gjentatt kobling av motsetninger («fractal recursivity»), der opposisjonen mellom «det norske språket» og det som potensielt kan ødelegge det, nemlig påvirkninga fra andre språk, gjentas i nye sammenhenger og kontekster. I den påfølgende framstillinga av de tre mennenes norskkompetanse, skal vi se nærmere på hvilke andre dimensjoner som aktualiseres i vurderinga av hva som er «god» og «dårlig» norsk.

Språkets territorialitet og indeksikalitet

I programmets hovedspor møter vi Ahmed, Shahab og Ali, tre norske menn med ulik innvandrerbakgrunn, der Ahmed og Ali er født og oppvokst i henholdsvis Oslo øst og vest med foreldre som har innvandra fra Pakistan, mens Shahab kom til Tromsø fra Iran som tenåring. Ahmed fra Tøyen er musiker (rapmusiker), Shahab fra Tromsø er advokat, og Ali fra Bærum er journalist.¹⁶ I programmet er det rapmusikeren fra Tøyen som har hovedrollen, men det kommer ikke fram av programmet om Ahmed faktisk er musiker på heltid. Dette fokuset på Ahmed framheves også i en artikkel på NRKs nettsider der det kommende TV-programmet blir lansert. Artikkelen har overskrifta «Ahmed fra Tøyen sliter med norsken».¹⁷

Spørsmålet som stilles i TV-programmet, er altså ikke *om* Ahmeds norsk er dårlig, det ligger som et grunnleggende premiss i NRKs framstilling at den *er* det. Fokuset i programmet ligger snarere på *hvorfor* Ahmeds norsk er dårlig. I jakten på å finne svar på nettopp dette spørsmålet presenteres Ahmed i opposisjon til Shahab og Ali, som i programmet er representanter for «god norsk». Alle snakker altså norsk, men alle snakker ikke like «godt» norsk. Basert på vurderingene som kommer til uttrykk i programmet, kan de tre mennene skjematisk framstilles slik:

Navn	Alder	Bosted	Yrke	Vurdering
Ahmed	25 år	Tøyen (Oslo øst)	Rapper	Dårlig norsk
Shahab	Voksen mann	Tromsø/Oslo	Advokat	God norsk
Ali	Ung mann	Bærum (Oslo vest)	Journalist	God norsk

Figur 1: Skjematisk framstilling av Ahmed, Shahab og Ali, slik det kommer til uttrykk i programmet «Alle snakker norsk»

Av de tre mennene er det Ahmed som presenteres først i programmet. Seerne møter Ahmed og noen kamerater på et øvingsrom, der de gjennomgår noen av Ahmeds raptekster. Det gjøres et poeng av at Ahmed trenger hjelp for å få tekstene korrekte. I denne passasjen i programmet dreier det seg spesielt om bruk av preposisjoner og genus i substantiv:

Utdrag 2:

- Ahmed: ((raptekst)) du brieffer med flus og klær det er ditt eget valg (.) driter i det for jeg venter på januarsalg så lenge jeg sparer noen kroner jeg elsker lave tall fryser i november desember selv om det er bikkjekaldt jeg trenger nye Nikes håper de er på halv pris ønsker det gratis men ingen tør å sponse en pakkis
- Kameratene: ((latter))
- Ahmed: e jeg hadde sikkert jeg vet ikke hvor mye bomma jeg på på norsken?
- Kamerat: jeg har faktisk ikke noe å si på den der
- Ahmed: seriøst ((trykk på første stavelse))
- Kamerat: seriøst ((trykk på siste stavelse))
- Journalist: ((metakommentar i programmet)) rapperen NN skal ut med en ny låt (.) han bruker flittig slang og lånte ord fra andre språk (.) men er nøye med at norsken er perfekt (.) derfor har han vennen NN til å hjelpe seg
- Kamerat: når gutta skriver tekst (.) så skriver de tekster e som man kan kjenne seg igjen i (.) e og (.) e det er jo slang så det er jo greit at man bommer litt innimellom (.) e men (.) det er jo forskjell på slang og norsk to (.) ((latter)) og og for eksempel når du sitter og hører på teksten du lever deg litt inn i den (.) og så kommer for eksempel da (.) ord som jeg gikk på fella (.) istedenfor at jeg gikk i fella ((latter)) så faller du ut da det er sånne småting da
- Ahmed: men her er det liksom når jeg sier (.) e du brieffer med flus og klær det er din egen feil da e først så når jeg retta det opp så var det e det er ditt egen valg skjønner du

I utdraget kobles Ahmeds norsk eksplisitt til hans utøvelse som rapper. Seinere i programmet gjøres det et poeng av at en rapper ikke trenger å være så nøye med språket. Dette kommer jeg tilbake til nedafor. Det å få as-

sistanse til å kvalitetssikre språket i en tekst som skal brukes offentlig, brukes i utdraget over for å understreke hvor dårlig det står til med Ahmeds norsk, til tross for at en slik kvalitetssikring like gjerne kan være uttrykk for en særlig språklig bevissthet. Et slikt relevant forhold tas ikke opp til diskusjon i framstillinga i programmet, sjøl om det understrekes at det er viktig for Ahmed at språket i tekstene er korrekt. I rapteksten som innleder utdraget over, gjør Ahmed sjøl sin pakistanske bakgrunn relevant i utsagnet «ingen tør å sponse en pakkis». I framstillinga knyttes dermed Ahmeds innvandrerbakgrunn og status som rapper indirekte til det at han «sliter med norsken» (jf. nettartikkelen i forkant av TV-sendinga). Måten Ahmed snakker norsk på, knyttes dessuten til Oslos østkant, nærmere bestemt Tøyen:

Utdrag 3:

- Journalist: det med på og i og en og et det sliter jeg med fortsatt e
[journalist i NRK]
- Ahmed: [seriøst] ((latter))
- Journalist: jeg kom hit da jeg var tjueen år da men men du er født
og oppvokst her
- Ahmed: mm
- Journalist: hvorfor klarer du ikke det?
- Ahmed: jeg trur det er det er fordi jeg er vokst opp på Grønland og
Tøyen og sånn og e jeg trur ikke det har vært det har bare
blitt sånn gatemåte å snakke på og ingen har liksom sagt
ifra til hverandre at det er feil og så bare har det bare blitt
naturlig å snakke sånn (.) trur jeg

Ahmed får spørsmål om hvorfor han ikke klarer dette med genus og preposisjoner, til tross for at han er født og oppvokst i Oslo, og begrunner svaret med at han er vokst opp på Grønland og Tøyen, altså et geografisk område øst i Oslo (bydel Gamle Oslo). Videre karakteriserer Ahmed egen språkbruk som en «sånn gatemåte å snakke på», samtidig som han understreker at han anser denne måten å snakke på som «feil». Fordi ingen har «sagt ifra til hverandre», har det blitt «naturlig» å snakke sånn for mange, mener Ahmed. Her ser vi tydelig hvordan språkets indeksikalitet knyttes til språkets territorialitet, ikke bare av journalisten som leder programmet, men hovedsakelig av Ahmed sjøl. I språklige differensieringsprosesser vil lokalitet og sted ofte spille en betydelig rolle, fordi språkets geografi er intimt forbundet

med språklige stereotypier (jf. Mæhlum 2007:71, Johnstone 2010:398–399). Bruk av språklige markører kan signalisere geografisk opprinnelse, samtidig som det indikerer bestemte sosiale posisjoner (sst.). Hvilke(t) normgrunnlag som er utgangspunktet for å karakterisere denne «gatemåten» å snakke på som «feil», problematiseres eller diskuteres ikke i programmet, men som Agha (2007:146) understreker, vil standardspråket i et samfunn gjerne være det normidealet andre registre stilltiende måles opp mot. Når Ahmeds språkbruk karakteriseres som «feil», viser dette nettopp at han ikke snakker en form for norsk som innlemmes i et slikt normideal.

Utdraget over viser også hvordan makt kommer til uttrykk i relasjonen mellom journalisten og Ahmed. Fordi journalisten sjøl har innvandrerbakgrunn (jf. utdrag 3), har han legitimitet når han definerer Ahmed som en som snakker «dårlig norsk». I Foucaults forstand kan dette defineres som *subjektivering*, altså at Ahmed tildeles en identitet av journalisten, som Ahmed i stor grad går inn i og bekrefter gjennom sine utsagn når han begrunner sin språklige praksis. Som tidligere nevnt, dreier subjektivering seg om at grupper eller enkeltpersoner tildeles egenskaper som de på en eller annen måte må forholde seg til. Maktforholdet forsterkes ytterligere ved at journalisten karakteriserer Ahmeds norsk som «dårlig» ved å stille følgende spørsmål:

Utdrag 4:

- Journalist: når oppdaget du at du snakker nogenlunde dårlig norsk?
 Ahmed: det er egentlig jeg har oppdaget det gjennom hele livet ((latter)) folk har retta meg ofte liksom (.) men det er litt begrensa hvor e sånn som på fotballaget da når jeg møtte flere folk som er egentlig e etniske norske og da begynte de å egentlig le av meg og da tenkte jeg e er det fordi jeg er morsom ler de av meg eller ler de med meg eller hva faen skjer liksom [det var ikke sånn at] -
- Journalist: [var det vondt?]
 Ahmed: nei ((latter)) jeg tar ikke sånne ting personlig vet du jeg har ikke så mye hat i meg det er ikke sånn at jeg går hjem og tenker så jævlig mye på det så de gutta der jeg dissa dem til helvete jeg ass det fotballaget jeg lover deg du aner ikke ass kjørte på og så kom med sånne Grønland-vitser og sånn

Ahmed har altså flere erfaringer fra oppveksten der språkbruken hans har blitt gjenstand for oppmerksomhet og latter, for eksempel gjennom fotballaget der han har truffet flere «etniske norske». Ved å fortelle at «folk som er [...] etniske norske [...] begynte å le av meg,» knytter han dermed egen språkbruk til en etnisitetsdimensjonen. Gjennom utdraga over (3 og 4) ser vi hvordan språkets territorialitet, stedet Grønland og Tøyen, indirekte kobles til språkets indeksikalitet, nemlig «dårlig norsk» og til det Ahmed karakteriserer som en «sånn gatemåte å snakke på». Gjennom opposisjonen til de «etniske norske» kobler Ahmed sjøl måten han snakker på, indirekte til etnisitet. Bydel Gamle Oslo, som Grønland og Tøyen er en del av, er kjent for å være et område der andelen innvandrere er relativt høy.¹⁸ I tillegg til etnisitetsdimensjonen aktualiseres en forestilling om et talt «standard-språk» som Ahmeds språk avviker fra. Dette angivelige «standardspråket» settes så opp mot en tradisjonell Oslo øst-dialekt. Standard-dialekt-dimensjonen knyttes til etnisitetsdimensjonen også av Opsahl og Røynealand (2009), som argumenterer for at endringer knyttet til det tradisjonelle øst-vest-skiellet i oslospråket, har blitt erstatta av endringer langs en etnisitetsakse. Språklige trekk som tradisjonelt har gitt assosiasjoner til samfunnseliten i vest eller arbeiderklassen i øst, viskes ut, og på den måten framstår variasjonen mellom disse to varietetene mindre i dag enn for hundre år siden. Samtidig fører ny og økt migrasjon til nye språkmøter og nye språklige praksiser, og det ser dermed ut til at språklig konvergens for enkelte språklige trekk skjer parallelt med språklig divergens på andre områder (sst.). Nye språklige registre tas i bruk både av majoritets- og minoritetsungdom for å markere både steds- og gruppetilhørighet, noe som tyder på at ny divergens bidrar til å skape nye språklige skiller i byen (sst.).

At språket som knyttes til østkanten i Oslo, knyttes til «gata» gjennom karakteristikker som «gatemåte å snakke på» eller «gatespråk», er heller ikke noe nytt fenomen. Allerede i Amund B. Larsens beskrivelser av Kristiania bymål tidlig på 1900-tallet brukes betegnelsen «gatesprog» synonymt med «vulgærsprog», som betegnelse på Vika-målet (Larsen 1907:13–14).¹⁹ Datamaterialet fra den tidligere nevnte Oslo-testen viser at denne betegnelsen fortsatt er i bruk, men med et litt annet innhold enn i Larsens studier. 598 respondenter karakteriserer nye måter å snakke norsk på i flerspråklige ungdomsmiljøer i dag som «gatespråk» (Ims 2013:54).²⁰ Dette tyder på at sjøl om det språklige inventaret i Oslo øst er betydelig endra de siste hundre åra, revitaliseres og videreføres ideologiske overlegninger eksplisitt gjennom slike karakteristikker og betegnelser. Ved å karakterisere en gitt språk-

lig praksis som «gatespråk» eller «gatemåte å snakke på», som Ahmed kaller det, reaktualiseres velkjente vurderingsdimensjoner som standarddialekt og høystatus- versus lavstatusspråk. Høystatus- versus lavstatusdimensjonen i tilknytning til de tradisjonelle varietetene øst og vest i Oslo kommer jeg tilbake til. Først ser vi nærmere på hvordan Shahab fra Tromsø og Iran framstilles i opposisjon til Ahmed.

Dialekt «trumfer» aksent

I programmet blir presentasjonen av Ahmed avløst av en presentasjon av Shahab. Shahab er en del eldre enn Ahmed, han jobber som advokat og kom til Tromsø fra Iran som tenåring. Ahmed og Shahab møtes ikke direkte i programmet, og det er heller ikke noe som tyder på at Shahabs intensjon er å framstille seg sjøl i relasjon til Ahmed. Fordi seerne blir presentert for Ahmeds «dårlige» norsk, og deretter Shahabs «gode» norsk, bidrar likevel opposisjonen mellom dem til en ytterligere nedgradering av Ahmeds norsk. Opposisjonen mellom Ahmed og Shahab er altså foretatt som et redaksjonelt grep. Shahab snakker om egen norskkompetanse, språkets betydning i advokatyret og hvor viktig det er å snakke godt norsk for å bli tatt seriøst, for eksempel i en rettsal. Hvilke konsekvenser det kan få å snakke «dårlig norsk», aktualiseres når han understreker følgende:

Utdrag 5:

Shahab: men sånn generelt også er det slik at vi betrakter en som snakker dårlig norsk som en (.) som er dum (.) men vedkommende trenger ikke være det men ut fra (.) den måten vedkommende formulerer seg (.) ubevisst (.) tenker vi at (.) vedkommende er dum

Shahab uttaler seg ikke eksplisitt om Ahmed i utdraget over, men fordi Ahmeds «dårlige» norsk allerede er introdusert i programmet, er det Ahmeds språklige praksis som nedgraderes gjennom dette utsagnet. Dermed kobles det å snakke norsk som Ahmed, indirekte til det å være dum (jf. Ahmeds refleksjoner i utdrag 4 ovafor der han forteller at han er blitt ledd til eller av). Sjøl om Shahab i motsetning til Ahmed har lært seg norsk i tilnærma voksenalder, og snakker norsk med såkalt «utenlandsk aksent», blir Shahab vurdert som bedre i norsk enn det Ahmed blir. Shahab snakker

nokså standardnært, i betydninga talt bokmål, men måten han snakker norsk på, bærer også tydelig preg av nordnorsk prosodi (f.eks. høytone), noe som bidrar til å plassere han innafør det nordnorske dialektområdet (se f.eks. Papazian og Helleland 2005). Shahab sier også sjøl at han tidligere snakka «kav nordlending», et uttrykk som understreker en identifikasjon og ei geografisk kobling til Nord-Norge. Koblinga mellom sted og språk representerer tradisjonelt ei av de sterkeste ikoniske koblingene mellom språk og symbolsk mening og har fått sitt fremste uttrykk gjennom nasjonalstaten og nasjonalspråka (Johnstone 2004:65). I presentasjonen av Shahab knytttes språkets territorialitet til språkets indeksikalitet, men med et langt mer positivt utslag enn det som var tilfelle i presentasjonen av Ahmed tidligere i programmet. De språklige trekkene som knytter Shahab til et geografisk område nord i landet, «trumfer» i denne sammenheng den utenlandske aksenten (i alle fall i forhold til Ahmed), noe som bidrar til å øke Shahabs status som en legitim bruker av «det norske språket». I opposisjonen mellom Ahmed og Shahab revitaliseres dermed urban–rural-dimensjonen som et gjentakende mønster («fractal recursivity»), der opposisjonen og statushierarkiet som urbane og rurale varieteter er en del av, gjentas og overføres til et nivå der også etnisitetsdimensjonen spiller en rolle. I denne sammenheng er det viktig å understreke at vurderingsdimensjonen urban–rural langt fra er statisk og entydig, og sjøl om det i enkelte sammenhenger vurderes som mer autentisk å snakke en rural dialekt, har denne statusdimensjonen også endra seg i tråd med økt urbanisering. I dette tilfellet vurderes imidlertid Ahmeds urbane «gatemåte» dårligere enn Shahabs norsk, som karakteriseres som «kav nordlending». Når det gjelder opposisjonen mellom Ahmed og Shahab, er det relevant å peke på at heller ikke nordnorske dialekter tradisjonelt har hatt særlig høy prestisje som forskningsobjekt i forhold til andre varieteter (jf. Sollid 2009). At Shahabs nordnorske dialekt ikke har samme legitimitet i alle sammenhenger, er Shahab sjøl inne på når han forklarer at han de siste åra har vært bosatt i Oslo, og at han nå er opptatt av å snakke mer nøytralt og standardnært.

Standard–dialekt-dimensjonen i relasjon til norsk som andrespråk diskuteres også av Jølbo (2007), som undersøker bruk av lokal dialekt eller mer standardlik uttale hos seks ungdommer i Stavanger som har norsk som andrespråk. Jølbo konkluderer med at hvilken variant av norsk andrespråksbrukeren tilegner seg, har betydning for hvordan han eller hun blir oppfatta i det norske samfunnet. Med standard–dialekt-dimensjonen som bakteppe kan det i enkelte sammenhenger bli regna som «bedre» å snakke dialekt

enn en mer standardisert varietet hvis man snakker norsk med aksent, men oppfatningene kan også variere avhengig av kontekst og hvilket kulturelt og etnisk uttrykk den språklige praksisen ses i sammenheng med (Jølbo 2007:82). Det er altså ikke entydig at personer med innvandrerbakgrunn som snakker en norsk dialekt, vurderes mer positivt enn hvis de bruker et mer standardisert språklig register.

Øst–vest-dikotomien i Oslo-målet

I jakten på å finne ut hvorfor Ahmed «sliter med norsken» (jf. utdrag 6 under) arrangerer redaksjonen et møte mellom Ahmed og Ali. Ali er journalist i NRK, og som det kommer fram i utdraget under, er han kollega med programlederen. Både Ahmed og Ali er født og oppvokst i Oslo med foreldre som har innvandra til Norge fra Pakistan.

Utdrag 6:

Journalist: i vår leting etter å forstå hvorfor noen sliter med norsken tar jeg med kollega og programleder i Morgennytt Ali til Ahmed (.) begge har foreldre fra Pakistan (.) men Ali har vokst opp i Bærum både Ali og Ahmed jobber med språk og formidling (.) men Ahmed trenger ikke å være så nøye med sitt språk (.) og journalist har han ikke tenkt til å bli

Ahmed: det hadde vært jævla fett å lage en sånn sketsj der hvor jeg er journalist og bare kjører på med kebabnorsk og slang og sånn og alle som ser på får sjokk liksom (.) å lage en sånn greie ((latter)) e men det er ikke det jeg drømmer om på en måte

I utdraget over fokuseres det på Ahmed og Alis likheter og forskjeller, og hvordan dette kan bidra til å forklare hvorfor Ahmed sliter med norsken. For å legitimere at de to sammenlignes, vektlegger journalisten at de begge har foreldre fra Pakistan, i tillegg til at de begge jobber med språk og formidling. Forskjellene mellom dem knyttes blant annet til ulikt oppvekststed gjennom å understreke at Ali er vokst opp i Bærum. Om du vokser opp øst eller vest i Oslo, kan for eksempel ha sammenheng med sosioøkonomiske forhold, noe som igjen kan ha betydning for yrkesvalg og språkkompetanse. Når det ensidig fokuseres på *stedet* for å forklare språklig differensiering, viskes dermed andre relevante forklaringsfaktorer ut og holdes utafør diskusjonen («erasure»).

Journalisten gjør også et poeng av at Ahmed, som er rapper, ikke trenger å være så nøye med språket, og ved å legge til «og journalist har han ikke tenkt til å bli» knytter han de to unge mennenes språklige register eksplisitt til deres yrkesstatus. Her får man inntrykk av at det språklige registeret de tar i bruk som journalist og rapper, er det eneste registeret de har til rådighet i sitt språklige repertoar. Når Ahmed gjør et komisk poeng av at han gjerne skulle laga en sketsj der journalisten i Morgennytt «kjører på med kebabnorsk og slang og sånn, og alle som ser på får sjokk, liksom», viser han at han er klar over at det språklige registeret han tar i bruk som rapper, antakelig ikke ville slått an i Morgennytt-sendinga på NRK. At dette språklige registeret gjentatte ganger sammenliknes med andre språklige registre som eksplisitt knyttes til yrker som advokat (Shahab) og journalist (Ali) – utelukkende på de to sistnevntes premisser – bidrar til en ubalanse og stadig nedgradering av Ahmeds språk gjennom hele programmet. Det motsatte spørsmålet stilles ikke: I hvilken grad ville Shahabs «advokatspråk» eller Alis «journalistspråk» egne seg i en raptekst? At heller ikke Ahmed «kjører på med kebabnorsk og slang» i alle sammenhenger, er det aktuelle tv-programmet i seg sjøl et eksempel på, noe også Ali påpeker når han møter Ahmed:

Utdrag 7:

- Ali: snakker du like pent når du rapper?
Ahmed: nei
Ali: nei nettopp
Ahmed: nå nå prøver jeg virkelig å ((latter)) å snakke så bra som jeg klarer så siden du er journalist og er ...
Ali: næsj jeg bryr meg ikke jeg kjenner folk som snakker e [dårlig norsk]
Ahmed: [snakker gebrokkent] okei du jeg jeg kjenner e (.) kanskje flere enn det du kjenner

Her bekrefter Ahmed at han, som de fleste andre, varierer språk avhengig av situasjon og samtalepartner. Som Agha (2007:145) understreker, er kunnskap om språkets symbolske mening et felles anliggende for alle språkbrukere, nettopp fordi kompetanse om slike forhold er en uunnværlig ressurs i det sosiale samspillet vi alle er en del av. At Ahmed har denne kunnskapen, er utsagna i utdraga over eksempler på. Det siste tiårets forskning på ungdomsspråk i flerkulturelle og flerspråklige miljø i Oslo har blant annet vist

at ungdommene trekker veksler på et større lingvistisk repertoar, og at de som bruker såkalt «kebabnorsk» i enkelte sammenhenger, ikke nødvendigvis gjør det i andre sammenhenger (se f.eks. Svendsen og Røyneland 2008, Opsahl og Nistov 2010 og Svendsen 2010). Undersøkelser viser også hvordan enkelte ungdommer tar i bruk språklige trekk for å markere eller indeksere lokal tilknytning (Opsahl og Røyneland 2009). I møte mellom Ahmed og Ali aktualiseres nok en gang koblinga mellom språkets indeksikalitet og territorialitet når journalisten spør Ali om hva som er grunnen til at han «klarar å snakke feilfri norsk»?:

Utdrag 8:

- Journalist: ((henvender seg til Ali)) men hvo- hva er det hva er det som gjorde (.) at du klarer å snakke feilfri norsk da?
- Ali: nei det det begynte vel sikkert med at mine foreldre bestemte (.) e at de ville bo på vestkanten at jeg tror det er mulig å få et godt språk selv om man ikke bor i Bærum det du kan lære deg kjempegod norsk og det finnes veldig mange eksempler på folk som har foreldre fra et annet land (.) som snakker flytende norsk selv om de er vokst opp på østkanten
- Ahmed: men men jeg lærte andre ting da på en måte jeg vokste opp med litt andre ting enn det men (.) e det er smarte ting sikkert
- Journalist: hva hva er det da?
- Ahmed: jeg kommer fra et miljø på Grønland Tøyen der det er mye bråk og kaos og e juling og alt det der holdt jeg på å si
- Ali: det jeg er sikker på at du kan bedre enn meg da sikkert mange ting men det ene er at du kommuniserer sikkert bedre med (.) andre
- Ahmed: [ja]
- Ali: [pakistanere]

Ifølge Ali kan en oppvekst i Bærum (eller på vestkanten) bidra til at man får et «godt språk», sjøl om han også understreker at han «tror det er mulig å få et godt språk selv om man ikke bor i Bærum» (jf. utdrag 8). Å snakke norsk som de gjør på vestkanten, gis høyere verdi enn å snakke norsk som de gjør på østkanten. En slik differensiering mellom talemålet øst og vest i Oslo er på ingen måte ny og henger, som tidligere nevnt, sammen med at et

geografisk øst og vest også var (og er) sammenfallende med sosioøkonomiske forskjeller.

I utdrag 8 ser vi også at andre stereotypier knytta til språket på østkanten bringes i spill, når Ahmed innvender at hans oppvekst på østkanten har bidratt til at han har lært «andre ting», «smarte ting». For å konkretisere hva han tenker på, framhever han at han kommer fra et miljø der det er mye bråk, kaos og juling (jf. utdrag 8). Her ser vi hvordan Ahmeds innvending er et eksempel på både motstand eller motmakt og subjektivering. Hans innvending om at han, gjennom sin oppvekst, har lært «andre» og «smarte ting», yter motstand mot den posisjonen han er tildelt i programmet. Samtidig bidrar utsagnet hans til å opprettholde stereotypier vi veit finnes om menn med innvandrerbakgrunn som er bosatt øst i Oslo. Flere tidligere studier av ungdomsspråket i flerkulturelle og flerspråklige bymiljøer i Oslo har avdekket stereotype forestillinger om den «potensielt farlige utlendingen» som også snakker «kebabnorsk» (se f.eks. Hårstad og Opsahl 2013:135). I en større diskurs er Ahmeds utsagn derfor også uttrykk for subjektivering, fordi han bekrefter allerede etablerte stereotypier som finnes i samfunnet.

Maktrelasjonelle prosesser i Foucaults forstand blir spesielt tydelige der makt møter *motmakt*, det vil si at det stilles spørsmål ved gitte premisser gjennom *motstand* (Flyvbjerg 1991:116). I programmet «Alle snakker norsk» er Ahmeds norsklærer fra barneskolen på Tøyen et eksempel på en slik motmakt. Programlederen tar Ahmed med til Tøyen skole, der han treffer norsklæreren sin fra tredje klasse på barneskolen. Programlederen understreker at det ikke var noen elever med etnisk norsk bakgrunn i Ahmeds klasse på barneskolen, og at læreren derfor hadde en tøff oppgave.

Utdrag 9:

- Journalist: hva var det som har vært utfordringen da?
Lærer: å få dem til å bruke den norsken (.) som (.) de hadde (1.0)
Ahmed var spesielt god for han var en pratmaker
Ahmed: vi som snakka mye urdu og da siden det var m- veldig mange pakistanere i klassen (.) og så etter hvert ble jeg sånn slangmester holdt jeg på å si jeg begynte å lære arabisk samtidig på skolen (.) fra kompiser liksom
Lærer: ja ordforrådet er det [ingenting å si på]
Ahmed: [latter]
Journalist: hva mener du med det?

- Lærer: nei altså han uttrykker jo seg e-
 Ahmed: helt greitt
 Lærer: greitt [ja]
 Ahmed: [ja]
 Lærer: nei men han (.) han er jo født og oppvokst på Tøyen og det er jo det er jo (.) e aller fleste har jo en eller annen aksent her
 Journalist: ja
 Lærer: jeg har vel også en aksent som norsk

Når Ahmeds lærer framhever Ahmeds norsk som «spesielt god», nyanseres framstillinga av Ahmed ellers i programmet. Dette viser at oppfatninga av Ahmeds norsk kanskje ikke er så entydig som det resten av programmet legger opp til. At den såkalte «kebabnorsken» knyttes til ulike verdier og oppfatninger, er som nevnt også dokumentert gjennom tidligere studier (Ims 2013, Svendsen 2014). Læreren understreker dessuten et viktig poeng når hun legger til at de aller fleste som er oppvokst på Tøyen har «en eller annen aksent», og at hun også har en «aksent som norsk». Implisitt i dette utsagnet ligger kunnskapen om Tøyen som et område der innvandrerbefolkninga er relativt høy. Dette understrekes også av programlederen, som opplyser om at det ikke var noen med etnisk norsk bakgrunn i Ahmeds klasse. Kunnskapen om Tøyen som et flerspråklig og flerkulturelt sted, bidrar dermed til å knytte enkelte språklige praksisformer som er typiske i dette området, til innvandrerbefolkninga i sin alminnelighet. Dette til tross for at tidligere studier viser at språklige trekk som gjenkjennes som «kebabnorsk», også brukes av ungdommer uten innvandra foreldre (se f.eks. Opsahl og Røyenland 2009). Når nye språklige praksisformer i Oslo øst også er et bevisst valg for mange for å markere lokal tilknytning og identitet, revitaliseres dermed den tradisjonelle øst–vest-dikotomien i Oslo-språket. At denne dikotomien videreføres og knyttes til nye språklige praksisformer, kan kaste lys over og bidrar til en ytterligere nedgradering av Ahmeds språk i motsetning til Shahab og Ali. På den måten får nye praksisformer som oppstår i enkelte områder, dårligere odds for å innlemmes i det norske mangfoldsparadigmet enn andre måter å snakke norsk på.

Avsluttende bemerkninger

Å studere framstillinger i mediediskursen innebærer å ta stilling til

premisser som allerede er lagt, for hvordan forhold og fenomener framstilles og diskuteres. Et slikt grunnleggende premiss i programmet «Alle snakker norsk» er at Ahmed fra Tøyen sliter med norsken. Både i den introduserende nettartikkelen og i TV-programmet sier dessuten Ahmed sjøl at han er dårlig i norsk, noe han sjøl hevder å ha fått tilbakemeldinger på fra omgivelsene i ulike situasjoner gjennom oppveksten. Det overordna spørsmålet i programmet er heller ikke hvorvidt Ahmed faktisk snakker dårlig norsk, men snarere *hvorfor* han gjør det. Som analysene i denne artikkelen viser, kan Ahmeds egendefinering og nedvurdering av egen språkbruk forstås som subjektivering, det vil si at han ikler seg de posisjonene han får tildelt i den gitte diskursen. Dermed bidrar han sjøl til å forsterke de premissene som allerede ligger til grunn for framstillinga i programmet – at han snakker «dårlig norsk», og at han ikke er en legitim bruker av «det norske språket» på samme måte som Shahab og Ali er det. En tilsvarende nedvurdering av egen språkbruk ser vi også i andre studier, der ungdom med innvandrebakgrunn betegner egen språklig praksis som «dårlig» norsk (Svendsen 2014). Medienes framstillinger bidrar dermed til å reproducere allerede etablerte ideologier og forståelsesformer i samfunnet, samtidig som språkbrukerne sjøl legitimerer slike framstillinger gjennom subjektivering.

Framstillinga av Ahmed, Shahab og Ali i programmet «Alle snakker norsk» er et eksempel på hvordan mediene bidrar i registerdanningsprosesser der språk og språkbruk tillegges verdier og knyttes til overordna (språk)ideologiske forståelsesformer som er virksomme i et samfunn. Analysene i denne artikkelen har blant annet vist hvordan tradisjonelle vurderingsdimensjoner som urban–rural, standard–dialekt og høystatus–versus lavstatusspråk er virksomme gjennom de semiotiske prosessene ikonisering, utvisking og en gjentakende produksjon av motsetninger. I kraft av å være oppvokst på Tøyen i Oslo stiller Ahmed – slik han framstilles i programmet – svakere enn både Ali og Shahab på et lingvistisk marked der «god norsk» eller «standardnorsk» har høy verdi. Ahmeds måte å snakke norsk på kan imidlertid ha høy verdi på andre lingvistiske markeder, som blant venner, og som rapper, men dette nevnes overhodet ikke i programmet. Slik knyttes stedet, eller språkets territorialitet, til språkets verdi, eller indeksikalitet. På den måten får stedet de tre kommer fra – det vil si stedet der de har tilegna seg sin norskkompetanse, og som deres norsk dermed bærer preg av – avgjørende betydning for den språklige differensieringa som kommer til uttrykk i programmet.

Transkripsjon

(.) = kort pause, (1.0) = pause angitt i sekunder, - = avbrytelse, [ ] = overlappende tale eller latter, (( )) = kommentarer

Noter

- 1 Betegnelsen *dialekt* brukes i denne artikkelen i betydninga *geolekt* (Mæhlum *et al.* 2008:24).
- 2 Se *Norsk lingvistisk tidsskrift* 2009, nr. 1 for ulike synspunkt på spørsmålet om Norge har et standardtalemål.
- 3 Personene i programmet er anonymisert når de refereres til i denne artikkelen. Ahmed, Shahab og Ali er ikke deres egentlige navn, og disse samsvarer heller ikke med de navna som brukes i programmet.
- 4 «Oslo-testen» var et samarbeidsprosjekt mellom Aftenpostens nettredaksjon og Karine Stjernholm og Ingunn Indrebø Ims. Undersøkelsen er fortsatt tilgjengelig på Aftenpostens nettsider, men datainnsamlinga blei avslutta i juni 2010.
- 5 Kontrollgruppa består av fire tilfeldig valgte studenter i universitetskantina Fredrikke ved Universitetet i Oslo.
- 6 Videre i artikkelen brukes begrepet indeksikalitet i denne siste betydninga.
- 7 <http://www.dagbladet.no/2013/01/11/magasinet/portrettet/christian_tybring-gjedde/frp/25190798/> [20.3.2014].
- 8 Subjektivering som maktrelasjon er sentralt i flere av Foucaults arbeider.
- 9 *NRK-plakaten*: <http://www.regjeringen.no/upload/KKD/Medier/NRK_plakat.pdf> [9.1.2015]
- 10 NRKs språkregler er tilgjengelige via Språkrådets nettsider: <<http://www.sprakradet.no>> [3.3.2014].
- 11 Interpellasjon om språkpolitikk, Stortinget 25.2.2014: <<https://www.stortinget.no/nn/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referat/Stortinget/2013-2014/140225/11/>> [3.3.2014].
- 12 *Mandat for fagråda*: <<http://www.sprakradet.no>> [3.3.2014].
- 13 Programmet er ikke lenger tilgjengelig via NRKs nettsider.
- 14 <<http://www.nrk.no/programmer/tv/migrapolis/1.1922931>> [22.6.2014].
- 15 <http://www.sprakradet.no/Tema/Fakta/Andre_oversikter/Stortinget_og_spraaksaen/#58> [24.4.2014].
- 16 Bærum er en kommune vest i Akershus fylke som i nordøst grenser mot Oslo. Området regnes som en del av stor-Oslo.
- 17 Ahmed er anonymisert, også i min gjengivelse av avisoverskrifta: <<http://nrk.no/programmer/tv/migrapolis/1.6964200>> [24.2.2014].
- 18 Innvandrere og norskfødte med innvandra foreldre utgjør omtrent 39 % av befolkninga i Oslo. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre bosatt i Oslo per 1.1.2013 etter bydel og andel av befolkningen (TAB:06:08): <<http://www.utviklings-og-kompetansetaten.oslo.kommune.no/oslostatistikken/innvandring/>> [13.5.2014].
- 19 Betegnelsen «vulgærspåk» blei tidligere brukt som språkvitenskapelig term om «(folkeleg) nasjonalspråk, til skilnad frå *riksspråk*, *skriftspråk* og liknande (jf. tyding 2 i Nynorskordboka på nett): <<http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=>

vulg%C3%A6rspr%C3%A5k&ordbok=bokmaal>.

20 Materialet består av 100 002 respondenter, og av disse opplyser omtrent halvparten at de er bosatt i Oslo.

Litteratur

- Agha, Asif 2007. *Language and Social Relations*. New York: Cambridge.
- Androutsopoulos, Jannis 2010. Ideologizing ethnolectal German. I S. Johnson og T. M. Milani (red.). *Language Ideologies and Media Discourse: Texts, Practices, Politics*. Continuum, 182–202.
- Blommaert, Jan 2005. *Discourse*. Key topics in sociolinguistics. Cambridge University Press.
- Brunstad, Endre 2001. *Det reine språket. Om purisme i dansk, svensk, færøysk og norsk*. Avhandling til graden dr.art. Universitetet i Bergen.
- Eckert, Penelope 2008. Variation and the indexical field. *Journal of Sociolinguistics*, 2008, årg. 12 nr. 4, 453–476.
- Flyvbjerg, Bent 1991. *Rationalitet og magt. Det konkrete videnskap*. Bind 1. Århus: Akademisk Forlag.
- Foucault, Michel [1961] 1992. *Galskapens historie. i opplysningens tidsalder*. Oslo: Gyldendal.
- Foucault, Michel [1975] 2014. *Overvåkning og straff. Det moderne fengsels historie*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Gripsrud, Jostein 2011. *Mediekultur; mediesamfunn*. 4 utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heller, Monica 2010. Media, the state and linguistic authority. I H. Kelly-Holmes og T. M. Milani (red.). *Thematising Multilingualism in the Media*. Benjamins Current Topics, vol. 49, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 277–282.
- Hjarvard, Stig 2008. *En verden av medier. Medialiseringen av politik, sprog, religion og leg*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Hårstad, Stian og Opsahl, Toril 2013. *Språk i byen*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Ims, Ingunn I. 2007. «Det er vi som bestemmer åssen folk snakker og skriver.» *En undersøkelse av norske avisers språknormative prinsipp og praksis*. Hovedfagsavhandling i nordisk språk. Universitetet i Oslo.
- Ims, Ingunn I. 2013. Språklig registerdanning og verditilskrivning. Betegnelser på nye måter å snakke norsk på i Oslo. *NOA – Norsk som andrespråk*, 2013, årg. 29 nr. 2, 37–71.
- Ims, Ingunn I. (under arbeid). Ph.d.-avhandling. Universitetet i Oslo.

- Interpellasjon om språkpolitikk Stortinget*, 25.2.2014 <<https://www.stortinget.no/nm/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referat/Stortinget/2013-2014/140225/11/>>
- Irvine, Judith T. og Susan Gal 2000. Language Ideology and Linguistic Differentiation. I P. V. Kroskrity (red.). *Regimes of Languages : Ideologies, Politics and Identities*. Santa Fe: School of American Research Press, 35–84.
- Jahr, Ernst H. 1984. *Talemålet i skolen. En studie av drøftinger og bestemmelser om muntlig språkbruk i folkeskolen (1874–1925)*. Oslo: Novus.
- Johannessen, Janne B. (under utgivelse). Oslo-språket de siste to hundre år. I H. Sandøy (red.). *Talemål etter 1800 – i Norge og i nabolanda*. Oslo: Novus.
- Johnstone, Barbara 2004. Place, Globalization, and Linguistic Variation. I C. Fought (red.). *Sociolinguistic Variation. Critical Reflections*. Oxford University Press, 65–83
- Johnstone, Barbara 2010. Indexing the local. I N. Coupland (red.). *Handbook of Language and Globalization*. Oxford: Oxford University Press, 386–404.
- Johnson, Sally og Astrid Ensslin 2007. Language in the media: Theory and practice. S. Johnson og A. Ensslin (red.). *Language in the Media: Representations, Identities, Ideologies*. London: Continuum, 3–22.
- Jonsson, Rickard og Tommaso M. Milani 2009. Här är alla lika! Jämlikhetsideologi och konstruktionen av den «Andre» i media och skola. *Utbildning og demokrati*, 2009, årg. 18 nr. 2, 67–86.
- Jølbo, Ingrid D. 2007. «Det e måden eg uttrykke meg på» : En sosiolingvistisk undersøkelse av dialektbruk i norsk som andrespråk. Masteroppgave. NTNU.
- Kelly-Holmes, Helen og Tommaso M. Milani 2013. Thematising multilingualism in the media. I H. Kelly-Holmes og T. M. Milani (red.). *Thematizing Multilingualism in the Media*. Benjamins Current Topics, årg. 49, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1–22.
- Kristiansen, Tore 2009. Har Norge et standardtalemål? – set i dansk sociolingvistisk perspektiv. *Norsk lingvistisk tidsskrift*, 2009, årg. 27 nr. 1, 79–94.
- Kristiansen, Tore 2014. Does Mediated Language Influence Immediate Language? I J. Androutsopoulos (red.) *Mediatization and Sociolinguistic Change*. De Gruyter, 99–126.
- Kulbrandstad, Lars A. 2011. Liker du dialekt, tåler du aksent. I I. Hjelde, A. Fyhn og K. Heradstveit (red.). *Godt no(rs)k? – om språk og integre-*

- ring. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 73–77.
- Larsen, Amund B. 1907. *Kristiania bymål: Vulgærsproget med henblikk på den utvungne dagligtale*. Kristiania: Cammermeyer.
- Milani, Tommaso M. 2010. What's in a name? Language ideology and social differentiation in a Swedish print-mediated debate. *Journal of Sociolinguistics*, 2010, årg. 14 nr.1, 116–142.
- Milani, Tommaso M. og Sally Johnson 2010. Critical intersections: Language ideologies and media discourse. I S. Johnson og T. M. Milani (red.). *Language Ideologies and Media Discourse: Texts, Practices, Politics*. Continuum, 3–14.
- Mæhlum, Brit 2007. Språk i det sosiale rom. Noen teoretiske betraktninger. I *Motskrift : tidsskrift for språk og litteratur*, 2007, årg. 1 nr. 1, 71–82.
- Mæhlum, Brit 2009. Standardtalemål? Naturligvis! En argumentasjon for eksistensen av et norsk standardtalemål. *Norsk lingvistisk tidsskrift*, 2009, årg. 27 nr. 1, 7–26.
- Mæhlum, Brit 2011. Det «ureine» språket. Forsøk på en kultursemiotisk og vitenskapsteoretisk analyse. *Maal og Minne*, 2011, nr. 1, 1–31.
- Mæhlum, Brit og Unn Røyneland 2009. Dialektparadiset Norge – en sannhet med modifikasjoner? I I. S. Stampe og A. Gudiksen (red.). *Mund og Bog. 25 artikler om sprog tilegnet Inge Lise Pedersen på 70-årsdagen d. 5. juni 2009*. Afdeling for dialektforskning, Nordisk forskningsinstitutt, Københavns universitet, 219–231.
- Mæhlum, Brit og Unn Røyneland 2011. Lasternes hule eller Civilisationens Arnested? Byens posisjon i norsk talemålsforskning. I *Nordisk faget – tradisjon og fornying. Maal og Minne 100 år*. Oslo: Novus, 69–96.
- Mæhlum, Brit og Stian Hårstad (under utgivelse). Nasjonale og regionale identiteter. I T. Bull (red.). *Ideologier*. Bind 3. *Norsk språkhistorie* (hovedred. H. Sandøy og A. Nesse). Oslo: Novus forlag.
- Mæhlum, Brit (et al.) 2008. *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*. 2. utg. Oslo: Cappelen akademisk.
- Mål og mening*. Stortingsmelding 35 (2007–2008).
- NRK-plakaten*. <http://www.regjeringen.no/upload/KKD/Medier/NRK_plakat.pdf> [19.2.2014]
- Opsahl, Toril 2009. «Egentlig alle kan bidra!» *En samling sosiolingvistiske studier av strukturelle trekk ved norsk i multietniske ungdomsmiljøer i Oslo*. Ph.d.-avhandling. Universitetet i Oslo.
- Opsahl, Toril 2012. Austlandsk (gjen)reiseing og ny norsk (sic). I J. J. Hyvik

- og S. J. Walton (red.). *Der var ruskut og leggja utpå*. Oslo: Novus, 207–228.
- Opsahl, Toril og Unn Røyneland 2009. Oslo-ungdom – født på solsiden eller i skyggen av standardtalemålet? *Norsk lingvistisk tidsskrift*, 2009, årg. 27 nr. 1, 95–120.
- Opsahl, Toril og Ingvild Nistov 2010. On some structural aspects of Norwegian spoken among adolescents in multilingual settings in Oslo. I P. Quist og B.A. Svendsen (red.). *Multilingual Urban Scandinavia. New Linguistic Practices*. Bristol: Multilingual Matters, 49–64.
- Papazian, Eric og Botolv Helleland 2005. *Norsk talemål. Lokal og sosial variasjon*. Oslo: Høyskoleforlaget.
- Quist, Pia 2008. Sociolinguistic approaches to multiethnolect. Language variety and stylistic practices. *International Journal of Bilingualism* 12, 1-2, 43–61.
- Silverstein, Michael 2003. Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life. *Language & Communication*, 2003, 193–229.
- Sollid, Hilde 2009. Utforskning av nordnorske etnolekter i et faghistorisk lys. *Maal og Minne*, 2009, nr. 2, 147–169.
- Språkreger i NRK*. <<http://www.sprakradet.no/Tema/Spraakpolitikk/NRK/>> [19.02.2014]
- Stjernholm, Karine 2013. *Stedet velger ikke lenger deg, du velger et sted. Tre artikler om språk i Oslo*. Ph.d.-avhandling. Universitetet i Oslo.
- Stroud, Christopher 2004. Rinkeby Swedish and semilingualism in language ideological debates: A Bourdieuan perspective. *Journal of Sociolinguistic*, 2008, 163–230.
- Svendsen, Bente A. 2010. Linguistic Practices in Multilingual Urban Contexts in Norway: An overview. I P. Quist og B. A. Svendsen (red.). *Multilingual Urban Scandinavia. New Linguistic Practices*. Bristol: Multilingual Matters, 12–16.
- Svendsen, Bente A. 2011. Språklig leilending eller entreprenør? I I. Hjelde, A. Fyhn og K. Heradstveit (red.). *Godt no(rs)k? – om språk og integrering*. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 110–117.
- Svendsen, Bente A. 2014. Kebabnorskdebatten. En språkideologisk forhandling om sosial identitet. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 2014, årg. 14 nr. 1, 133–162.
- Svendsen, Bente A. og Unn Røyneland 2008. Multiethnolectal facts and functions in Oslo, Norway. *International Journal of Bilingualism*, 2008, årg. 12 nr. 1–2, 63–83.

- Svendsen, Bente A. og Pia Quist 2010. Introduction. I P. Quist og B. A. Svendsen (red.). *Multilingual Urban Scandinavia. New Linguistic Practices*. Bristol: Multilingual Matters, xiii-xxiii.
- Sæther, Eivind 2013. Spåmannen. Portrettintervju i *Dagbladet* 11. januar 2013. <http://www.dagbladet.no/2013/01/11/magasinet/portrettet/christian_tybring-gjedde/frp/25190798/> [11.12.2014]
- Torp, Arne og Vikør, Lars 2003. *Hovuddrag i norsk språkhistorie*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Trudgill, Peter 2002. *Sociolinguistic Variation and Change*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Vikør, Lars 2007. *Språkplanlegging. Prinsipp og praksis*. Oslo: Novus.
- Vikør, Lars 2009. Begrepet standardtalemål – forsøk på ei opprydding. *Norsk Lingvistisk tidsskrift*, 2009, årg. 27 nr. 1, 49–65.
- Wiggen, Geirr [1990] 2007. Oslo bymål. I E. H. Jahr og P. Trudgill (red.). *Norm og variasjon – utvalgte språkstudier 1974–2005*. Oslo: Novus, 150–157.
- Woolard, Kathryn A. 1992. Language Ideology: Issues and Approaches. *Pragmatics* 2:3, 235–249.
- Woolard, Kathryn A. 1998. Introduction: Language ideology as a field of inquiry. Bambi B. Schieffelin, Kathryn A. Woolard og Paul V. Kroskrity (red.). *Language Ideologies: Practice and Theory*. Oxford, U.K.: Oxford University Press, 1–47.
- Woolard, Kathryn A. og Bambi B. Schieffelin 1994. Language Ideology. *Annual Reviews Anthropology*, 1994, 55–82.
- Aamodt, Christin 2010. *Assad fra Tøyen sliter med norsken*. <<http://nrk.no/programmer/tv/migrapolis/1.6964200>> [24.2.2014]
- Aarsæther, Finn 2010. The Use of Multiethnic Youth Language in Oslo. I P. Quist og B. A. Svendsen (red.). *Multilingual Urban Scandinavia. New Linguistic Practices*. Bristol: Multilingual Matters, 111-126.

Abstract

The subject of this paper is how Norwegians with immigrant backgrounds speak Norwegian and how the way they speak are ideologized and differentiated in the media. The article presents a discourse analysis of one television program, «Everyone speaks Norwegian», which became aired on Norwegian television (NRK1) in January 2010. In this program, three adult

males and their Norwegian language are presented, discussed and evaluated. All of them have an immigrant background. The various speech registers these three adults represents, is set in contrast to each other in the program, and what can be regarded as «good enough» Norwegian is closely connected to the place they live. By looking closely at how language ideology and linguistic differentiation has been expressed in Norway during the two last centuries, the paper argues that the widespread notion that Norway is a language tolerant society is relevant to understand how new ways of speaking Norwegian are perceived today and the ways these ideologies are expressed in the media discourse. The theoretical framework is based on Irvine and Gals (2000) theory of language ideology and differentiation processes and theories of place and indexicality (Silverstein 2003, Eckert 2008 and Johnstone 2010). The analyzes in this article reveals how the media contributes to processes where different registers attributed values along traditional assessment dimensions as urban–rural, standard–dialect and high status versus low status, and how these dimensions get new actuality in the face of an ethnic dimension.

Keywords: *accent, «Kebab Norwegian», media discourse, language ideology, enregisterment, indexicality*